

BALTIJAS KOKS

mežs · koks · vide · cilvēks

Kāpēc
pētām senos
kokus?

Meža nozares organizācijas pauž
viedokli par noteikumiem *Par koku
ciršanu meža zemēs* grozījumu projektu

AS *Latvijas Finieris* prezentē saules
panelu parku Rēzeknes novadā

Ko par pārmaiņām *Valsts meža
dienestā* domā virsmežziņi?

Stila un modes tendences
mēbeļu izstādē Rīgā

Atmežošanas regula – kam gatavoties?

INGA BITE,
ZVĒRINĀTU ADVOKĀTU
BIROJA CERSJURKĀNS JURISTE

2023. gada 31. maijā Eiropas Parlaments un Padome pieņēma tā saukto Atmežošanas regulu (turpmāk arī – Regula)¹. Tā stājās spēkā 2023. gada 29. jūnijā, un sākotnēji bija plānots, ka no 2024. gada 30. decembra Regulu jāsāk piemērot lielajiem un vidējiem uzņēmumiem Eiropas Savienībā, bet no 2025. gada 30. jūnija – mazajiem un mikrouzņēmumiem. 2024. gada 2. oktobrī Eiropas Komisija piedāvāja Eiropas Parlamentam un Padomei izskatīt Atmežošanas regulas grozījumus², kas paredzētu atlikt tās piemērošanu par vienu gadu. 2024. gada 16. oktobrī šie grozījumi tika atbalstīti Eiropas Savienības Padomē un tuvākajā laikā tiks virzīti izskatīšanai Eiropas Parlamentā. Ja tie tiks pieņemti, lielajiem uzņēmumiem Atmežošanas regula būs jāpiemēro no 2025. gada 30. decembra, bet mazajiem un mikrouzņēmumiem – no 2026. gada 30. jūnija.

Atmežošanas regulas noteikumi būs attiecināmi uz septiņām reglamentēto preču grupām: koksnes produktiem, soju, liellopu gaļu, palmu eļļu, kakao, kafiju un kaučuku, un uz šos produktus saturošiem izstrādājumiem,

bet par atmežošanu Regulas izpratnē tiks uzskatīta darbība, kas veikta pēc 2020. gada 31. decembra.

Uzsverot atmežošanas negatīvo ietekmi, Regulas preambulas pirmajā apsvērumā tiek atgādināts, ka «meži nodrošina daudzus vides, ekonomikas un sociālus labumus, tostarp izstrādājumus no kokmateriāliem un meža nekoksnes produktiem, kā arī cilvēcei izšķiroši svarīgus vides pakalpojumus». Mežos atrodas lielākā daļa mūsu planētas sauszemes biodaudzveidības. Tie uztur ekosistēmas funkcijas, palīdz aizsargāt klimata sistēmu, nodrošina tīru gaisu, un tiem ir būtiska nozīme ūdeņu un augšnes attīrīšanā, kā arī ūdens aizturē un atjaunošanā. Lielas mežu teritorijas funkcionē kā mitruma avots un palīdz novērst kontinentālu reģionu pārtuksnešošanos. Turklāt meži nodrošina iztiku un ienākumus aptuveni vienai trešdaļai pasaules iedzīvotāju. Atmežošana, meža degradācija un meža pārveidošana samazina arī būtiskos oglekļa piesaistītājus. Tā palielina savvaļas dzīvnieku, mājlopu un cilvēku saskarsmes iespējamību, tādējādi paaugstinot jaunu slimību, epidēmiju un pandēmiju izplatīšanās riskus.

KO PAREDZ ATMEŽOŠANAS REGULA

Atmežošanas regulas mērķis ir samazināt siltumnīcefekta gāzu emisijas un palēnināt bioloģiskās daudzveidības zudumu. Ar Atmežošanas regulas palīdzību Eiropas Savienība cenšas panākt, lai tās iedzīvotāji, patērējot dažādas preces, neveicinātu atmežošanu vai mežu

¹ Eiropas Parlamenta un Padomes regula (ES) 2023/1115, ar ko paredz noteikumus par to, kā Savienības tirgū darīt pieejamas un kā eksportēt no Savienības konkrētas ar atmežošanu un meža degradāciju saistītas pirmpreces un izstrādājumus, un ar ko atceļ regulu (ES) Nr. 995/2010, pieejama šeit: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32023R1115>

² Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council amending Regulation (EU) 2023/1115 as regards provisions relating to the date of application. Pieejams šeit: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2024%3A452%3AFIN&qid=1727895470066>

”Paziņojuma sagatavotājs uzņemas atbildību par tajā iekļauto ziņu patiesumu.”

degradāciju pasaulē.

Atmežošanas jēdziens Regulas izpratnē gan ir salīdzinoši šaurs – atmežošana aptver vienīgi meža zemes pārveidošanu par lauksaimniecībā izmantojamu zemi, neaptverot citus atmežošanas veidus (piemēram, agrākās meža zemes apbūvi)³. Jāņem vērā, ka Regula attiecas ne tikai uz tām zemēm, kas formāli ir meža zemes, bet arī uz *citu kokaugiem klātu zemi*⁴, kura aptver vairāk nekā 0,5 hektārus. Meža degradācija savukārt tiek izprasta kā dabiski veidojušos pirmatnējo mežu izciršana arī tad, ja tie tiek atjaunoti, aizstājot ar stādītu mežu⁵. Šis jautājums gan speciālistu vidū tiek atzīts par diskutablu. Piemēram, Latvijas Valsts mežzinātnes institūta *Silva* direktors Jurgis Jansons intervijā laikraksta *Latvijas Avīze* 2024. gada 8. oktobra numurā norādījis, ka stādītās mežaudzēs, kas cēlušās no sēkļu plantācijām, ģenētiskā daudzveidība ir tikpat bagāta kā ģenētisko resursu mežaudzēs jeb rezervātos.

Tomēr Regulas prasības pašlaik ir tādas, ka pat tad, ja nocirstā pirmatnējā meža vietā tiek iestādīts jauns mežs, Regulas izpratnē tā būs meža degradācija, un šādā mežā nocirstos kokus nevarēs pārdot komerciāliem mērķiem. Savukārt, ja nocirstais

mežs bijis nevis pirmatnējs mežs⁶, bet stādīts mežs, tā nociršana nebūs meža degradācija. Turklāt ja tā vietā atkal tiks iestādīts jauns mežs, tā nebūs arī atmežošana Regulas izpratnē. Proti, tradicionālo mežsaimniecisko darbību Regulas prasības ietekmēs tikai birokrātiskā (pienākums aizpildīt paziņojumus), bet ne praktiskā veidā.

Saskaņā ar Atmežošanas regulu ikvienam uzņēmējam vai tirgotājam, kas Eiropas Savienības tirgū laiž apgrozībā reglamentētās preces jeb pirmpreces⁷, izstrādājumus, kuri satur pirmpreces, vai eksportē tās, ir jāspēj pierādīt, ka: 1) šie produkti ir neatmežojami; 2) šie produkti ir ražoti saskaņā ar attiecīgās dalībvalsts tiesību aktiem; 3) par šo produktu izcelsmi ir pieejams pienācīgas pārbaudes paziņojums. Lai gan Regula atceļ pašlaik spēkā esošo Kokmateriālu regulu⁸, koksnes izstrādājumus, kuriem ir derīga *FLEGT*⁹ licence, uzskata par ražotiem saskaņā ar attiecīgajiem ražotājvalsts tiesību aktiem.

Due diligence statement jeb, kā šis termins iztulkots Regulas latviskajā versijā, – pienācīgas pārbaudes

paziņojums – ir dokuments, kuru sagatavo ražotājs par savām precēm, norādot attiecīgi vai nu šo preču, vai to izejmateriālu (pirmpreču) izcelsmes valsti līdz pat konkrēta zemes gabala ģeolokācijai. Paziņojuma sagatavotājs uzņemas atbildību par tajā iekļauto ziņu patiesumu, tomēr arī pārējiem tirgus dalībniekiem ir pienākums pārliedzināties par paziņojumā iekļauto ziņu patiesumu.

Visa paziņojumos iekļaujamā informācija glabājama vismaz piecus gadus no dienas, kad attiecīgie izstrādājumi laisti tirgū. Tostarp nepieciešams apkopot un glabāt informāciju par personām, no kurām saņemtas nepieciešamās preces, kā arī personām, kurām tās piegādātas. Tirgus dalībniekiem atbilstoši Regulas nosacījumiem jāveic un jādokumentē arī risku novērtējums, turklāt tas jāpārskata vismaz reizi gadā. Konstatējot riskus, jāveic to mazināšanas pasākumi, kas galvenokārt izpaužas kā papildu informācijas pieprasīšana no piegādātājiem, neatkarīgi apsekojumi un revīzijas.

PAZIŅOJUMI BŪS ELEKTRONISKI

Regulas īstenošanai paredzēts izveidot un ieviest informācijas sistēmu jeb reģistru, kurā katrs ražotājs varēs reģistrēt savu ražoto preču izcelsmes deklarācijas, bet katrs pircējs vai vienkārši interesents – pārbaudīt to esību. Internetā jau ir pieejams arī sistēmas lietošanas pamācības video¹⁰. Deklarēšanas sistēma plā-

10 Plašāka informācijas pieejama šeit: https://green-business.ec.europa.eu/deforestation-regulation-implementation/deforestation-due-diligence-registry_en →

3 Sk. Regulas 1. panta 3. punktu.

4 *Cita kokaugiem klāta zeme* ir zeme, kura nav klasificēta kā mežs un aptver vairāk nekā 0,5 hektārus un kurā koki ir garāki par pieciem metriem un vainagu projekcija ir 5–10% vai kurā ir koki, kas spēj sasniegt šīs robežvērtības *in situ*, vai zeme, kurā vismaz 10% sedz krūmi, krūmveidīgie un koki, izņemot zemi, kas galvenokārt paredzēta lauksaimniecības vai pilsētu zemes izmantošanai.

5 Sk. Regulas 1. panta 7. punktu.

6 Regulas izpratnē pirmatnējais mežs ir autohtonu koku sugu mežs, kurš veidojas dabiski atjaunojies un kurā nav skaidri konstatējama cilvēka darbība un ekoloģiskie procesi nav nopietni traucēti.

7 Reglamentētās preces jeb pirmpreces ir koksnes produkti, kā arī soja, liellopu gaļa, palmu eļļa, kakao, kafija un kaučuks.

8 Eiropas Parlamenta un Padomes regula (ES) Nr. 995/2010 (2010. gada 20. oktobris), ar ko nosaka pienākumus tirgus dalībniekiem, kas laiž tirgū kokmateriālus un koka izstrādājumus. Pieejama šeit: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32010R0995>. Regulas grozījumu projektā plānots, ka tā paliks spēkā līdz 2025. gada 30. decembrim.

9 FLEGT: *Forest Law Enforcement, Governance and Trade*.

nota elektroniski, un tās potenciālo lietotāju reģistrāciju paredzēts uzsākt 2024. gada novembrī, tāpēc šobrīd vēl nav iespējams pārliecināties par to, kā tieši šī sistēma darbosies praksē.

Plānots, ka ģeolokācijas dati paziņojumā tiks iekļauti automātiski, lietotājam uzklikšķinot uz attiecīgā zemes gabala elektroniskā kartē. Kompānijām, kuras darbojas plašos reģionos, tiks nodrošināta iespēja augšupielādēt savus iepriekš sagatavotos ģeolokācijas koordinātu failus vai izmantot *Application Programming Interface (API)* datu savienojumu. Šajā paziņojumā ir pieļaujams atsaukties arī uz sistēmā jau esošiem citiem paziņojumiem, norādot to numuru. Tādējādi, piemēram, ja precēs ražotājs savam izstrādājumam izmanto kādu no reglamentētajām precēm, kuras izcelsme jau ir deklarēta, ražotājam ar Regulu uzliktais birokrātiskais slogs būs mazāks, jo viņš varēs atsaukties uz izmantotajai precei jau esošo pienācīgas pārbaudes paziņojumu.

REGULAS ĪSTENOŠANAS UZRAUDZĪBA

Par Regulas īstenošanu un pārbaudi veikšanu ir atbildīga kompetentā iestāde, kas Latvijā attiecībā uz koksnes produktiem, visticamāk, būs Valsts meža dienests¹¹. Kompetentā iestāde pārbaudes veiks, tirgus dalībnieku vai tirgotāju par to iepriekš nebrīdinot. Kompetentā iestāde var sniegt tehnisku un citu veidu palīdzību un norādījumus tirgus dalībniekiem. Regula uzliek pienākumu kompetentajām iestādēm nodrošināt zināmu pārbaudi apjomu atkarībā no attiecīgajai valstij atbilstošā riska vērtējuma – jo augstāks risks, jo lielāks minimālo pārbaudi īpatsvars. Eiropas Komisijā līdz 2025. gada 30. jūnijam izstrādās salīdzinošās novērtēšanas sistēmu, kas piešķirs riska

11 Kompetento iestāžu saraksts ir pieejams šeit. Latvijas kompetentās iestādes šī raksta sagatavošanas brīdī sarakstā vēl nav oficiāli reģistrētas. <https://circabc.europa.eu/ui/group/34861680-e799-4d7c-bbad-da83c-45da458/library/b52a6d25-e365-4301-a90a-59cf7ce2e8d3/details?download=true>

pakāpi valstīm vai reģioniem atbilstoši atmežošanas riskam – standarta (pēc noklusējuma), zems vai augsts risks. Minimālais pārbaudi līmenis, kas jāveic dalībvalstu kompetentajām iestādēm atkarībā no valsts riska līmeņa, būs attiecīgi 3%, 1% un 9%.

Par Regulas noteikumu pārkāpumiem ir paredzētas sankcijas – naudas sods, kas var sasniegt pat 4% no tirgus dalībnieka kopējā gada apgrozījuma; attiecīgo izstrādājumu konfiskācija; to ieņēmumu konfiskācija, kas gūti no Regulai neatbilstošiem izstrādājumiem; pagaidu izslēgšana no publiskā iepirkuma procedūrām un piekļuves publiskam finansējumam; pagaidu aizliegums laist tirgū attiecīgās pirmpreces vai izstrādājumus; kā arī aizliegums izmantot vienkāršoto pārbaudes procedūru. Detalizētāki sodi par Regulas pārkāpumiem tiks paredzēti nacionālajos normatīvajos aktos.

REGULAS ĪSTENOŠANU PLĀNOTS ATLIKT UZ GADU

2024. gada 2. oktobrī Eiropas Komisija ir piedāvājusi Eiropas Parlamentam un Padomei izskatīt Atmežošanas regulas grozījumus¹², vienlaikus publicējot skaidrojošus materiālus un vadlīnijas¹³. Galvenās skaidrojumos aptvertās jomas ietver informāciju par sistēmas funkcionalitātēm, sodu atjauninājumus un precizējošus skaidrojumus par nozīmīgām definīcijām. Sniegta arī turpmāka informācija par izsekojamības pienākumiem. Vadlīnijas ir sadalītas 11 nodaļās, kurās apskatīti dažādi jautājumi, piemēram, likumības prasības, piemērošanas termiņš,

12 Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council amending Regulation (EU) 2023/1115 as regards provisions relating to the date of application, pieejams šeit: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2024%3A452%3AFIN&qid=1727895470066>

13 Pieejami šeit: https://green-business.ec.europa.eu/document/download/162138c8-7c22-4bb5-98ce-fd31c81d6936_en?filename=C_2024_7027_1_EN_Guidance%20on%20EU%20Deforestation%20Regulation%20.pdf un šeit: https://green-business.ec.europa.eu/document/download/98053bb7-bb73-4157-bf35-a9ffa35e2ee2_en?filename=Annex%20to%20Communication%20Strategic%20Framework%20for%20International%20Cooperation%20EUDR.pdf

lauksaimnieciskā izmantošana un precizējumi par produktu apjomu.

Grozījumos piedāvāts pagarināt visus Regulā sākotnēji noteiktos termiņus, attiecīgi paredzot, ka lielajiem uzņēmumiem Regulas nosacījumi būs jāīsteno no 2025. gada 30. decembra, bet mazajiem un mikrouzņēmumiem – no 2026. gada 30. jūnija. Tomēr ieteicams Regulas prasību īstenošanai gatavoties laikus, lai 2026. gadu sagaidātu bez lieka satraukuma.

NOSLĒGUMĀ

Analizējot Atmežošanas regulā paredzēto sistēmu, jākonstatē, ka savā būtībā tā ir ļoti līdzīga noziedzīgi iegūtu līdzekļu novēršanas normatīvajam regulējumam. Proti, tiek radīta vēl viena joma, kurā par

preču izcelsmi un likumīgumu ir atbildīgs ne tikai tiešais piegādātājs, bet arī ražotājs, kas izstrādājumos izmanto reglamentētās preces. Turklāt katram ražotājam iekšēji jāizveido un jāuztur pārbaudes sistēma un kārtība attiecībā uz katru savu piegādātāju, kas piegādā kādu no reglamentētajām precēm vai to izstrādājumiem. Šī informācija ik gadu jāpārskata un jāatjauno, kā arī jāglabā vismaz piecus gadus. Prognozējams, ka šādas sistēmas pilnvērtīga ieviešana un uzturēšana būs pa spēkam vienīgi lielajiem ražotājiem un piegādātājiem, kuri varēs atļauties šim mērķim algot vismaz vienu speciālu darbinieku. Turklāt lielajiem uzņēmumiem būs publiski jāinformē sabiedrība par

savu pienācīgu pārbaudzi sistēmu.

Tomēr Regulas spēkā stāšanās var būt arī laba ziņa Latvijas kokrūpniekiem un liellopu gaļas audzētājiem, jo Latvijā audzētu preču izcelsmes apliecināšana, visticamāk, nesagādās grūtības, turpretī šīs produkcijas importētājiem no trešām valstīm sarežģījumi varētu rasties. Turklāt ir pamats sagaidīt, ka Latvija kā valsts varētu tikt iekļauta zema riska valstu grupā, tādējādi atvieglojot birokrātiskās prasības Latvijas preču pircējiem. Precēm, kas ivestas no zema riska valstīm, nebūs atsevišķi jāveic riska novērtējums un riska mazināšanas pasākumi. Tas var paaugstināt Latvijas kokrūpnieku un liellopu audzētāju konkurētspēju. ○

KOMPETENCE STABILITĀTE AIZRAUTĪBA

Uzticams partneris juridiskās
palīdzības sniegšanā

Pieredze, zināšanas
un neatlaidība

Drošs atbalsts mūsdienu
mainīgajā pasaulē

CersJurkāns
zvērinātu advokātu birojs

PIEREDZĒJUŠI UN UZTICAMI
JURISPRUDENCES MARATONISTI

STRĒLNIEKU IELA 9-4, RĪGA

TĀLR. 67365865

WWW.CERSJURKANS.LV

 /CersJurkāns /CersJurkāns /cers_jurkans